

გვანცა კოპლატაძე

რჯულთხამოყვანარაბლობა ქართველი მრისა

ღმერთმა ადამიანი არა მხოლოდ თავის ხატად შექმნა, არამედ მასთან დამსგავსების მისაღწევად ძალაც უბოძა. რამდენადაც თავად **ღმერთი სიყვარულია** (I ინ. IV, 16) და ეს სახელი მას ყველა სხვა სახელზე მეტად ესატნოება (წმ. გრიგოლ ღმრთისმეტყველი), ამდენად ადამიანს შემოქმედთან მსგავსების მიღწევა უწინარესად ამ ნიჭის მოპოვებით შეუძლია. მაგრამ ღმერთი აბსოლუტური სიყვარულია და ყველა უყვარს; **შე მისი აღმოვალს ბოროტთა ზედა და კეთილთა, და წვმს მართალთა ზედა და ცრუთა**; ამიტომ ადამიანმაც, ვისაც მისი შვილობა და მასთან მსგავსების სრულყოფა უნდა, არა მხოლოდ მოყვარენი მისნი, არამედ მტერიც უნდა შეიყვაროს. მხოლოდ განკაცებულ ღმერთს — იესო ქრისტეს ხელწიფებოდა განემართა ჩვენთვის ჭეშმარიტი სიყვარულის არსი და მოეწოდებინა: **გიყვარდეს მტერი თქუენნი და აკურთხევდით მწყევართა თქუენთა და კეთილის უყოფდით მოძულეთა თქუენთა და ულოცევდით მათ, რომელნი გმძლავრობდენ თქუენ და გღვენიდენ თქუენ** (მთ. V, 44).

სხვაგან მაცხოვარი გვასწავლის, რომ სჯულს საფუძვლად ორი დიდი და პირველი მცნება უდევს: **შეიყვარო უფალი ღმერთი შენი ყოვლითა გულითა შენითა, ყოვლითა სულითა შენითა და ყოვლითა გონებითა შენითა და შეიყვარო მოყუასი შენი ვითარცა თავი თვსი** (მთ. XXII, 37-40). განმარტავს რა უფლის მოძღვრებას სიყვარულზე, რომაელთა მიმართ ეპისტოლეში პაულე მოციქული წერს: **რომელსა უყვარდეს მოყუასი თვსი, მან შჯული აღასრულა, ვითარმედ: არა იმრუშო, არა კაც-ჰკლა, არა იპარო, არა გული გითქუმიდეს და სხუად თუ რაიმე მცნებაჲ არს, ამითვე სიტყვთა აღესრულების, ვითარმედ: შეიყვარო მოყუასი შენი, ვითარცა თავი თვსი, სიყვარულმან მოყუასსა თვსსა ბოროტი არა უყვის; აღმასრულებელი შჯულისაჲ სიყვარული არს** (რომ. XIII, 8-10).

აქ აღარ შეუდგებით იმის განმარტებას, რომ **მოყუასში** არა ვიწრო გაგებით, ხორციელად და სულიერად ნათესავი და მახლობელი, არამედ საერთოდ ადამიანი იგულისხმება, ვინც და როგორიც არ უნდა იყოს იგი.

ზემოთქმულიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ საპირისპიროდ ამპარტაუნებისა, რომელიც ყველა სხვა ცოდვათა დედაა, მშობელი სათნოებათა სიყვარულია.

სამწუხაროდ, ნაცვლად იმისა, რომ გულისხმაყო და საქმით განეხორციელებინა ახალი აღთქმისეული სწავლება სიყვარულზე, რაც მისგან დიდ გარჯასა და ძალისხმევას მოითხოვდა, ადამიანმა შეუდარებლად იოლი გზა აირჩია და ღმრთეებრივ მოძღვრებასთან დაპირისპირება კაცთმოყვარეობაზე შექმნილი საკუთარი თეორიებით სცადა. შედეგიც სახეზეა; სიყვარული კატასტროფულად მცირდება. თანამედროვე ადამიანს არა თუ საერთოდ ადამიანის, არამედ ოჯახის წევრების შეყვარებაც კი უჭირს და შესაბამისად ღმერთსაც სულ უფრო და უფრო შორდება.

ეს შესავალი იმისთვის დაგვჭირდა, რათა გვეჩვენებინა, თუ რა დიდი წყალობა მოიღო ჩვენს ერზე ღმერთმა, როცა ყველაზე დიდი ნიჭი — სიყვარული გვიბოძა. ეს წყალობა არაერთგზის მოუხსენებია მაღლიერებით ჩვენს პატრიარქს, უწმიდესსა და უნეტარესს ილია II-ს თავის ეპისტოლეებსა თუ ქადაგებებში.

თუ ქრისტეს ღმრთეებრივი მოძღვრების შედარებით ადვილად შესაწყნარებლად და შესათვისებლად ებრაელ ერს ძველი აღთქმა და მოსეს სჯული ჰქონდა, ხოლო ბერძნებს მაღალგანვითარებული ფილოსოფიური აზროვნება და მხატვრული ლიტერატურა, ჩვენს წინაპრებს — ღმრთის დიდი საჩუქარი — ნიჭი სიყვარულისა. ამიტომ ქართველი ერი ერთ-ერთი პირველი იყო, ვინც ბერძნებთან ერთად ქრისტიანობა მიიღო და მიიღო არა მხოლოდ გარეგნულად, როგორც ამას ზოგიერთი სხვა ხალხის ისტორიაში ვხედავთ, არამედ მთელი გულით, სულითა და გონებით შეიყვარა კაცობრიობის ხსნისათვის ჯვარცმული ქრისტე და მისი სარწმუნოების დასაცავად, როგორც წმ. ილია მართალმა ბრძანა, საუკუნეთა განმაგლობაში თვითონაც ჯვარს ეცვა.

არ შეიძლება ყურადღება არ მიიქციოს იმ ფაქტმა, რომ, თუ ქრისტეს მოციქულები, ყველა ქვეყანაში, სადაც კი ახალ სარწმუნოებას ქადაგებდნენ, არა მხოლოდ იდევნებოდნენ, არამედ სიკვდილითაც ისჯებოდნენ, წმ. ანდრია პირველწოდებულს, რომელმაც ქრისტიანობა მრავალ სხვა ქვეყანასთან ერთად ქართლშიც იქადაგა, სხვებისგან განსხვავებით, ქართველებისაგან არა-თუ დევნა, წინააღმდეგობაც არ შეხვედრია. თხზულებაში „მომოსვლისათვის და ქადაგებათა ყოვლად ქებულისა და დიდებულისა მოციქულისა ანდრეასი“, ორჯერ იხსენიება იგი როგორც ქართლის განმანათლებელი და ორივე ეპიზოდში არათუ მინიშნებაც კი არ არის მის დევნაზე, არამედ, პირიქით. ერთგან ნათქვამია, რომ, მოვიდა რა „ქუეყანასა ქართლისასა“, აქ საკმაო ხანი დაყო და „მრავალნი განანათლნა სიტყვითა მოძღვრებისა მისისათა და შეწირნა უფლისა წმიდისა ნათლისღებითა“¹; ხოლო მეორეგან ვკითხუ-

¹ საქართველოს სამოთხე, შეკრებილი და გამოცემული მიხეილ საბინინის მიერ, პეტერბურგი, 1882, გვ. 30.

ლობთ: ანდრია პირველწოდებული, სვიმონ კანანელი, მატათა და თადეოზი „მიიწივნეს ქუეყანასა ქართლისასა და ვიდრე მდინარემდე ჭოროხისა, დაუცადებელად ქადაგებდეს სახელსა ღმრთისასა“.²

როგორც ეს ივანე ჯავახიშვილმა გამოარკვია, წარმართობის ეპოქაში ქართული ეროვნული რელიგია მნათობების, კერძოდ, შჩისა და მთვარის თაყვანისცემას გულისხმობდა, ხოლო მცხეთაში აღმართული კერპები და მათი თაყვანისცემა სპარსეთიდან უნდა ყოფილიყო შემოსული. როგორც ჩანს, ქართველებს მნათობთა და კერპთა თაყვანისცემაც მხოლოდ რელიგიურ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად სჭირდებოდათ და სინამდვილეში არცერთი მათგანის ჭეშმარიტებისა არ სჯეროდათ, რადგან მათი დაცვის მიზნით არც ქრისტეს მოციქულები უდევნიათ და არც წმინდანინო, რომელიც იმ ქვეყნის გასანათლებლად, სადაც ქრისტეს კვართი ინახებოდა, კაპადოკიიდან IV საუკუნის დასაწყისში მოვიდა.

ამქვეყნიური ცხოვრების კანონზომიერებებიდან გამომდინარე, შეუძლებელია აიხსნას, როგორ შეძლო ყმაწვილმა ქალმა, თითქმის გოგონამ, წარმართობის სიბნელიდან მთელი ერის გამოყვანა და ჭეშმარიტების გზაზე დაყენება. ამ ჭეშმარიტი და დიდი სასწაულის აღსრულება ყოვლადმოწყალე ღმერთმა იწება. მართალია, წმინდა ქალწული ქართლში „მადლითა ქრისტესითა და ყოვლად წმიდისა მარადის ქალწულისა მარიამისითა უშიშითა გონებითა“ შემოვიდა, მაგრამ ისიც აღსანიშნავია, რომ წარმართი ხალხისა და მისი მეფე-დედოფლისაგან მას დევნა არ განუცდია. მცხეთაში მისეულის მეორე დღესვე, წმიდა ნინო მომსწრე გახდა, როგორ გამოეფინა მთელი ერი უსულო კერპთა — არმაზის, გაცისა და გაიმის თაყვანსაცემად. ქართველთა სულიერი სიბრძნით შეძრწუნებული, ცრემლებით შევედრა იესო ქრისტეს, სასწაული მოეკლინა, რათა ამ ხალხს მხოლოდ იგი ეცნოთ ჭეშმარიტი ღმერთად და დიდებაც მისთვის შეეწირათ. უფალმა შეისმინა მისი ვედრება; მეცხეულად ამოვარდნილმა ძლიერმა ქარებმა, შემადრწუნებელმა მეხთატეხამ და საკვირველმა სეტყვამ „სრულიად დამუსრნა კერპნი იგი და ზღუდე და ყოველი შენებულებად დაარღვია და უჩინო ყო“. ქართველებს დიდად არც კერპების დაღწევა უდარდიათ და არც იმის გამოძიება უცდიათ, რა იყო მიზეზი მათი განადგურებისა. წმინდა ნინო სამთავროს ბაღის მაყვლოვანში დამკვიდრდა, სადაც „სარეცელ მისსა ძაძად დარეცილი მიწასა ზედა“ იყო. აქ ექვსი წელი დაყო მარხვა-ლოცვითა და სასწაულებათა აღსრულებით. ხორციელ იწროებასა შინა იგი საკუთარი ნებით ცხოვრობდა და არა ხალხისა და სამეფო კარის მხრიდან დევნის გამო. სწეულებით შეპყრობილმა ნანა დედოფალმა „ზვაობითი მეფობისა პატივი დაუტევა“ და მაყვლოვანში „უცხოთა და მდაბალ“ ქალწულს საკუთარი ფეხით ეახლა. მხოლოდ ერთხელ განრისხდა მირიან მეფე წმინდა ქალწულზე, როცა მან დედოფლის დედის ძმა, სპარსი დიდებული ზვარა

² იქვე, გვ. 36.

განკურნა და ქრისტეს სჯულზე მოაქცია. წმ. ნინოსა და ნანა დედოფალზე განაწელებული სანადიროდ წავიდა და გულში თქვა, რომ დაბრუნებული შურს იძიებდა მათზე მისი ღმერთების შეურაცხყოფისათვის, მაგრამ სასწაულით თვალახელილი თხოთის მთიდან არა როგორც შურისმაძიებელი, არამედ ჭეშმარიტ სჯულზე მოქცეული დაბრუნდა. ასევე ადვილად და სერიოზული წინააღმდეგობის გაწევის გარეშე მიიღეს ქრისტეს სარწმუნოება აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, სადაც „მთეულთა, ჭართლელთა და ფხოველთა... ნათელ-ილეს და დალწნეს საკერპონი და აღაშენეს ეკლესიანი“.³ „სიხარულით შეიწყნარეს სწავლაჲ ნინოჲსი“ კახეთშიც: „და ნათელ-ილო დედოფალმან და ყოველთა მთავართა და მხევალთა მისთა“.⁴

მაშასადამე, როგორც წმინდა ანდრია პირველწოდებულის, ასევე წმინდა მოციქულთა სწორის ნინოს ცხოვრებაც გვიდასტურებს, რომ ღმრთისგან კაცთმოყვარეობის ნიჭით დაჯილდოებული ჩვენი ერი გაქრისტიანებადნეც კაცთმოყვარეობითა და რჯულთმეცნარეობით გამოირჩეოდა.

მიუხედავად იმისა, რომ ქალკელონის მეოთხე მსოფლიო კრების (451 წ.) შემდეგ ორი მეზობელი ქვეყნის — საქართველოსა და სომხეთის ეკლესიათა გზები ერთმანეთს დაშორდა, საქართველოში მცხოვრებ მონოფიზიტური ერესის მიმდევარ სომხებს არც სარწმუნოებრივი და არც პოლიტიკური თვალსაზრისით დევნა და შევიწროება არ განუცდიათ. პირიქით კი მომხდარა. არსებობს ფაქტი, რომლის მიხედვითაც სპარსეთის მეფის ხოსროს მხარდაჭერით გულმოცემულ სომხურ ეკლესიას და მის მეთაურს აბრაამ კათალიკოსს უცდია ძალდატანებით მოექცია ქართული ეკლესია მონოფიზიტობაზე. როცა ცურტაჲვის ეპარქიაში, რომელიც საქართველო-სომხეთის საზღვარზე მდებარეობდა, დრამა გათამაშდა და მისმა სომეხმა ეპისკოპოსმა მოსემ სომეხთა კათალიკოსს აბრაამს თავი ქართველთაგან სარწმუნოებრივ ნიადაგზე დევნილად წარუდგინა, აბრაამმა ქართლის კათალიკოსის დაშინება სპარსეთის მეფესთან დასმენით გადაწყვიტა, რომელიც მონოფიზიტობას უჭერდა მხარს. როგორც ვხედავთ, მიზნის მისაღწევად მან არც ისეთ უკადრის ხერხზე თქვა უარი, როგორიც დასმენაა. აბრაამმა თავისი მუქარა მართლაც აღასრულა და როგორც არსენ საფარელი გვამცნობს: „სომეხთა შეასმინეს ქართლი მეფესა თანა სპარსთასა, ვითარმედ ჰრომთა (იგულისხმება ბერძნები — გ. კ.) უპყრია სარწმუნოებაჲ“.⁵ თუ გავითვალისწინებთ, რომ მე-7 საუკუნის დასაწყისში სპარსეთის მეფის პოლიტიკური ზეგავლენა არა მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოსა და სომხეთზე ვრცელდებოდა, არამედ იგი პროვინციების წარმომავლისათვის თვით ბიზანტიის იმპერიასაც ებრძოდა, ადვილი მისახვედრია, ამ დასმენას რა მძიმე შედეგი შეიძლებოდა

³ წმ. ნინოს ცხოვრება, ძველი ქართული მოთხრობა, თბ., 1979, გვ. 180.

⁴ იქვე.

⁵ არსენ საფარელი, განყოფისათვის ქართლისა და სომხეთისა, გამოსცა ზ. ალექსიძემ, თბ., 1980, გვ. 82.

მოპყოლოდა ქართლისათვის და მოჰყვა კიდევ. 614 წელს, იერუსალიმის აღების შემდეგ, სპარსეთის მეფემ გამოსცა დადგენილება, რომლის მიხედვითაც სპარსეთის მორჩილ ქრისტიანებს სომეხთა სარწმუნოება — მონოფიზიტობა უნდა მიეღოთ. ამ ბრძანების შედეგად, ქართლის კათალიკოსი კირიონიცა და ერისმთავარი ადარნასეც იძულებული გახდნენ დაეტოვებინათ ქვეყანა.

მიუხედავად იმისა, რომ სომეხების მხრიდან შეუწყნარებლობა საკუთარ სამშობლოში მცხოვრები ქართველების აღმსარებლობისა არა მხოლოდ ქრისტიანისთვის შეუფერებელი, არამედ საერთოდ გაუგებარი საქციელი იყო, კირიონ ქართლის კათალიკოსს ქრისტიანული სიყვარული ეყო იმისათვის, რომ სარწმუნოებრივ მტერთან კამათისას, რომელიც ეპისტოლეებით მიმდინარეობდა, პიროვნებისა და ერის შეურაცხყოფელი არცერთი სიტყვა არ დასცდენოდა. მან დავის საგანი ბოლომდე დოგმატიკის ჩარჩოებში დატოვა და მესამე ეპისტოლეში აბრაამ კათალიკოსს მტკიცედ განუცხადა: „გნებათ თუ არ გნებათ, ჩვენი სარწმუნოება ეს არისო“.⁶

საპირისპიროდ მოიქცა მონოფიზიტი პატრიარქი სომეხებისა. დარწმუნდა რა, რომ ქართველებს ვერც მუქარითა და ვერც ძალით მართლმადიდებლობას ვერ დაათმობინებდა, და ამდენად აღარც პაექრობის გაგრძელებას ჰქონდა აზრი, 607(8) წელს საყოველთაო ეპისტოლე გამოსცა, რომლითაც თავის მრევლს, ისევე როგორც ადრე ბერძნებთან, ქართველებთანაც ყოველგვარი ურთიერთობის გაწყვეტა უბრძანა, გარდა ყიდვა-გაყიდვისა: „სრულიადაც არ ეზიაროთ მათ (ე. ი. ქართველებს) არც ლოცვაში, არც ჭამა-სმაში, არც მეგობრობაში, არც დედა-მძუძეობაში, არც სალოცავად წასვლით ჯვარში და არც მათი ჩვენს ეკლესიაში მიღებით. მათთან ქორწინებისგანაც სრულიად განეშორეთ; მხოლოდ იყიდეთ და მიჰყიდეთ“.⁷

ღმრთის წყალობით, მონოფიზიტი სომეხებს, სპარსეთის სამხედრო-პოლიტიკურ ძალაზე დაყრდნობით ქართლში გამარჯვება დიდხანს არ უზეიმიდათ. ბიზანტიის კეისარმა ჰერაკლემ არა მხოლოდ სპარსეთის ძლიერებას მოუღო ბოლო, არამედ ქართლის ერესისაგან განწმენდასა და მართლმადიდებლობის განმტკიცებაზეც იზრუნა.⁸

მშობლიური ერის საუკეთესო თვისებებს, მათ შორის კაცთმოყვარეობასა და რჯუთშემწყნარებლობას განასახიერებდა ქართველთა სახელოვანი მეფე, დავით IV აღმაშენებელი. ქართული და უცხოური წყაროები ერთხმად ადასტურებდნენ, რომ დავით აღმაშენებელმა 60.000 მხედრით გაილაშქრა სომხეთისაკენ, მუსულმანთა ბატონობისგან იხსნა ქალაქი ანისი და იგი

⁶ უხტანესი, ისტორია გამოყოფისა ქართველთა სომეხთაგან, გამოსცა ზ. ალექსიძემ, თბ., 1975, გვ. 143.

⁷ იქვე, გვ. 211.

⁸ „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“, ძვ. ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი I, თბ., 1966, გვ. 96.

მის პატრონებს — სომხებს ჩააბარა. კარგად თქვა პოეტმა: „ქართველთა მეფე ქართული სისხლით სომეხთა ქალაქს სომხისთვის იღებს“ (მ. ლებანიძე, პოემა „ანისის აღება“). ეს იშვიათი ფაქტი, რომელსაც კაცობრიობის ისტორიაში ანალოგი ძნელად თუ მოეძებნება, მეფის მაღალ ქრისტიანულ ზნეობაზე მეტყველებს. სამწუხაროდ, საპირისპირო თვისებებზე მიაწიშნებს სომეხ ეპისკოპოსთა საქციელი. მაშინ, როცა ქართველები და სომხები ანისის განთავისუფლებას ერთად ზეიმობდნენ, სომეხმა ეპისკოპოსებმა, რომელნიც სწავლულობასა და მეცნიერებას ჩემულობდნენ, მეფეს საეკლესიო კრების მოწვევა სთხოვეს, რომელიც გამოიძიებდა, ვისი სჯული იყო ჭეშმარიტი — ქართველებისა (დიოფიზიტობა) თუ სომხებისა (მონოფიზიტობა)! თუმცა ძალიან კარგად იცოდა, ვის მხარეზე იყო სიმართლე, გამარჯვებულმა მეფემ სომხებს ეს თხოვნაც შეუსრულა; მან ქართლის კათალიკოსი იოვანე, ეპისკოპოსები და მეუდაბნოენი იხმო, ასევე მოუწოდა „არსენის იყალთოელსა, თარგმანსა და მეცნიერსა ბერძენთა და ქართველთა ენათსა და განმანათლებელსა ყოველთა ეკლესიათა“, აგრეთვე, „სხვათა მეცნიერთა და ბრძენთა კაცთა“ და დაიწყო პაექრობა, რომელიც „ცისკრიტგან ვიდრე ცხრა ჟამამდე“ გაგრძელდა. რადგან მოკამათეთა სიტყვისგებას დასასრული არ უჩანდა, პაექრობაში თვითონ მეფე ჩაერია და ღმრთისმეტყველების საკითხთა ისეთი ღრმა ცოდნა წარმოაჩინა და ორატორულად ისე ოსტატურად აგებული სიტყვა წარმოთქვა, რომ თვით სომეხი მწვალებლები იძულებულნი გახდნენ ელიარებინათ: „ჩვენ, მეფეო, მოწაფე გვევონე ამათ მოძღუართა თქუენთა, გარნა, ვითარ ვხედავთ, შენ სამე ხარ მოძღუარი მოძღუართა, რომლისა ბრჭალსა ვერ მიმწუთარ არიან ეგე მოძღუარ-საგონებელნი თქუენნი“.⁹ როგორც ვხედავთ, სომხებმა, მართალია, მეფის უპირატესობა აღიარეს, მაგრამ ქართველი სასულიერო პირების, რომელთა შორის თვით სახელოვანი არსენ იყალთოელი, მთარგმნელი და მეცნიერი იყო, გაკილვა არ დავიწყებიათ.

როგორც ცნობილია, თბილისში მთელი ოთხი საუკუნის განმავლობაში არაბები ბატონობდნენ. ვიდრე არაბთა სახალიფო პოლიტიკურად მძლავრ სახელმწიფოს წარმოადგენდა, თბილისის ამირას ხელისუფლებაც მთელ ქართლს ზედამხედველობდა; ხოლო როცა ხალიფატი დაიშალა, არაბთა ბატონობაც თანდათან შესუსტდა და თბილისის ამირას უფლებებიც შეიკვეცა. XI-XII საუკუნეებში იგი მხოლოდ თბილისს განაგებდა. იყო ისეთი პერიოდებიც, როცა ამირა საქართველოს მეფეს ხარკს უხდიდა; ამგვარი ვითარებისას თბილისის ქართული მოსახლეობაც შვებას გრძნობდა, ქრისტიანებსა და მაჰმადიანებს შორის მშვიდობიანი ურთიერთობა მყარდებოდა, ანუ ქრისტიანი ქართველები ქართველი მეფეების პოლიტიკურ უპირატესობას არაბთა დასაჩაგრად არ იყენებდნენ. მაგრამ მშვიდობიანი ურთიერთობა მაშინვე ირღვეოდა, როგორც კი არაბებს ამისთვის

⁹ „ქართლის ცხოვრება“ ტ. I, გამოსცა ს. ყაუხჩიშვილმა, თბ., 1955, გვ. 357.

ხელსაყრელი პირობები შეექმნებოდათ, მაგალითად, თურქთა განუწყვეტელი შემოსევების დროს, რის შედეგადაც ქართული სახელმწიფო დასუსტდა. ასე გრძელდებოდა დავით აღმაშენებლის ტახტზე ასვლამდეც და თვით მის მეფობაშიც, ვიდრე იგი თბილისს შემოიერთებდა (1122 წ.). თბილისელი მაჰმადიანები ქრისტიანებს უმოწყალოდ სდევნიდნენ და ხშირად, ისე, რომ ამისთვის მიზეზიც კი არ სჭირდებოდათ, ზოცავდნენ. „ქართლის ცხოვრებაში“ ვკითხულობთ: „ქალაქი ტფილისი... საესე იყო სისხლითა ქრისტიანეთათა, რამეთუ ოდესმე ყვიან ღაუდავი და თჳნიერ მიზეზისაჲცა მოსრნიან, რაოდენნი პოვნიან ქრისტიანენი...“¹⁰

როცა მეფემ ქალაქი აიღო, არც უფიქრია სამაგიერო მიეგო და შური ეძია მუსლიმანებზე იმ ტანჯვა-წამებისათვის, საუკუნეთა განმავლობაში რომ აყენებდნენ საქართველოს დედაქალაქის მკვიდრ მოსახლეობას. თვითონ არაბი ისტორიკოსები (ალ-ფარიკი, ალ-ჯაუზი) გვაუწყებენ, რომ გამარჯვებულმა მეფემ მცხოვრებნი (იგულისხმება არაბები) არა მხოლოდ დაინდო, არამედ თანაგრძნობითაც მოეპყრო. არაბებისაგან განსხვავებით, რომელნიც ქართველებს რელიგიური მრწამსის თავისუფლად აღიარების ნებას საკუთარ სამშობლოში არ აძლევდნენ, დავითმა მათ სხვის მიწა-წყალზე აგებულ თავიანთ მეჩეთებში თავისუფლად ლოცვის ნება მისცა. **ასე წარმოაჩინა მან ჭეშმარიტი ქრისტიანობის სიდიადე და სილამაზე, ოღონდ არა სიტყვით, არამედ საქმით. ასე რომ, მისი განთქმული ტოლერანტობა ამ შემთხვევაში არა საკუთარი სარწმუნოებისადმი გულგრილობით იყო გამოწვეული, არამედ პირიქით, მისი არსის ღრმა წვდომით და ქრისტეს მიერ ნაანდერძე მცნებათა საქმით აღსრულების წრფელი სურვილით.**

ჩვენს პატრიარქს, უწმიდესსა და უნეტარესს ილია II-ს ხშირად უბრძანებია, რომ სამების ახალი საკათედრო ტაძრით ქართველმა ხალხმა თავისი სულიერი პორტრეტი შექმნა. თუ სამების ტაძარი ქვაში ნაძერწი პორტრეტია ჩვენი ერისა, „ვეფხისტყაოსანში“ საღებავები სიტყვამ შეცვალა და მისი საშუალებით დახატულ პორტრეტს ქართული ენისათვის დამახასიათებელმა მელოდიურობამ დინამიურობა და სიცოცხლე შესძინა. ამ გენიალურ პოემაში მთელი სისავსით წარმოჩნდა მდიდარი სულიერი სამყარო ჩვენი ერისა. და რა იგულისხმება ამ სიმდიდრეში? უწინარესად სიყვარული, სიყვარულით საესე გული ქართველი კაცისა. ვის გულშიც ეს გრძნობა მეფობს, ის არანაირ ნაკლულევანებას არ განიცდის, არც მატერიალურსა და მით უმეტეს — არც სულიერს. მოვუსმინოთ, როგორ ახასიათებს პავლე მოციქული ქრისტეს აღმსარებლებს: „...**ვითარცა მწუხარენი და მარადის გუზარის; ვითარცა გლახაკნი, და მრავალთა განვამდიდრებთ; ვითარცა არარად გვაქეს, და ყოველივე გუაქეს**“ (2 კორ. VI, 10). დიახ, ქრისტიანს მწუხარებასა შინაც უხარია და უკიდურესი მატერიალური გასაჭირის დროსაც კი ყოველივე აქვს, რადგან სიყვარული გააჩნია.

¹⁰ იქვე, გვ. 349.

იგი სათნოებათაგან ერთადერთია, რომელიც ისევე მარადიულია, როგორც სული და გაქრობა არ უწერია, განსხვავებით რწმენისა და სასოებისაგან. თუმცადა ისინი ამ ცხოვრებაში სათნოებათაგან უმშვენიერესნი არიან, მაგრამ გამომდინარე იქიდან, რომ იმქვეყნიურ ცხოვრებაში, ღმრთის სიახლოვეს, სული მათ საჭიროებას აღარ განიცდის, არსებობას ბუნებრივად წყვეტენ.

სიყვარული ღმრთისა და ადამიანისა, განურჩევლად იმისა, როგორია იგი („ვარდთა და ნეხთა ვინაითგან მზე სწორად მოეფინების, დიდთა და წვრილთა წყალობა ნუმცა შენ მოგეწყინების“, — შეადარეთ მაცხოვრის მცნებას: „მზე მისი აღმოვაღს ბოროტთა ზედა და კეთილთა, წვიმს მართალთა ზედა და ცრუთა“), მშობელია ყველა იმ სათნოებისა, რომლითაც პოემის პერსონაჟები არიან შემკულნი, იქნება ეს ამაღლებული ტრფობა, სამშობლოსა და მეგობრისათვის თავდადება, გულუხვობა, სიბრძნე, სიმამაცე, მაღლიერება, თანაგრძნობა თუ შენდობისა და პატიების უნარი.

„ვეფხისტყაოსანში“ ასახულ სამყაროს მატერიალურ მზესთან ერთად ეს სიყვარულიც ასხივოსნებს და ათბობს; ამიტომაცაა იგი ასე არამიწიერად მშვენიერი და მიმზიდველი.

რა სულიერად მწირი ანუ სიყვარულისაგან დაცლილი უნდა იყოს ადამიანი, რომ კონტექსტიდან ამოგლეჯილი ორიოდვე ეპიზოდით ამ, სიყვარულის სადიდებელი თხზულების, დამცირება მოინდომოს (სხვათა შორის ისევე, როგორც სიწმინდის დანახვა მხოლოდ მას შეუძლია, ვინც წმინდაა, სიყვარულსაც ის ხედავს, ვისაც უყვარს). ასეთმა ვაიკრიტიკოსებმა არც ის იციან, რომ მატერიალური სამყარო ის ადგილია, სადაც მართალიც „გზას ვერ აუქცევს განსაცდელსა მას ეშმაკისასა“ და არც ის, რომ მხატვრული ნაწარმოების სიმართლე იგივეობრივი ვერ იქნება ყოფითი რეალობისა და იგი პირობითობასაც აუცილებლად გულისხმობს.

ღმრთისგან ბოძებულმა სიყვარულის ნიჭმა გაათავისებინა ქართველ კაცს ქრისტიანული მორალი და გადაარჩინა გაბოროტებას, რომელიც, გამომდინარე ჩვენი ისტორიული თავგადასავალიდან, თითქოს ბუნებრივად უნდა დაუფლებოდა. ვერა და ვერ შეიძულა მან ყოველი მხრიდან შემოსეული მტერი, რომელიც გამუდმებით ცდილობდა და ცდილობს მის მოსპობასა და გაქრობას, სრულ ამოძირკვას იმ მიწა-წყლიდან, რომლის დასაცავად და შესანარჩუნებლად ზღვა სისხლი აქვს დაღვრილი.

ვაჟა-ფშაველას ალუდა ქეთულაური გაეიხსენოთ, რომელიც ასევე განზოგადებული სახეა ქართველი კაცისა. საკუთარი ოჯახისა და სოფლის დასაცავად იგი იძულებული იყო მტრები დაეხოცა, მაგრამ მათი სიძულვილი მისთვის უცხო გრძნობად დარჩა. სიმამაცე, რომელიც მასთან ბრძოლაში გამოიჩინა მუცალმა და ვაჟკაცობა, რომლითაც იგი სიკვდილს შეეგება, საკმარისი გამოდგა იმისათვის, რომ ქეთულაურს „რჯულძალი“ ქისტი (სხვათა შორის, ქრისტიან ალუდას რჯული პირველად მაჰმადიანმა მუ-

ცალმა შეუგინა ორთაბრძოლისას) შატილიონი მწყემსების დამწიკვებელი და ცხენების გამტაცებელი, გულწრფელად, როგორც ძმა და მეგობარი, ისე დაეტირა: „ვაჟკაცი, ჩემგან მოკლულო, ღმერთმა გაცხოვნოს მკვდარიო“.

ქართველი კაცისათვის უცხოა გულდრძობა და სამაგიეროს მიგების სურვილი. უმეტესწილად იგი მოქმედებდა და მოქმედებს ბიბლიური სამართლით, რომლის მიხედვითაც შურისძიება ღმრთისაა. როგორც გენიოს შემოქმედს შეჰფერის, ისე წარმოაჩინა ვაჟამ მშობელი ერის ეს თვისება პოემაში „ჰაოს და ქართლოს“. მტრისგან აწიოკებული ჰაოსი (სომეხთა წინაპრის მითური სახელია) ქართლოსმა ალალ ძმასავით შეიფარა და მას და მის ოჯახს ლუკმა გაუყო. სამაგიეროდ, როცა მტერი საქართველოს დაესხა თავს და ქართლოსი მის დასაცავად ომში წავიდა, ჰაოსმა მთელი მისი ავლადიდება მიითვისა და დაბრუნებაზე არც უფიქრია, მით უმეტეს, რომ ქართლოსი ბრძოლიდან მძიმედ დაჭრილი დაბრუნდა. საოცარია, მაგრამ ფაქტია, ქართლოსს უმადურობისა და მიწა-წყლის დასაკუთრებისათვის ჰაოსისათვის საყვედურის თქმის სურვილიც კი არ გასჩენია. პირიქით, ცოლს, რომელიც აყვედრიდა:

„საწყალის გულის პატრონო, ვის ენდობოდი, რადაო?

თავისი სარჩო-საბადო გადაულოცე სხვასაო,

ცოლ-შვილს კი დასჭერ ყელეზი, მიეც მდინარე წყალსაო,“ — აჩუმებდა და ძმაზე ავის თქმას უკრძალავდა. ვერ ვიტყვით, რომ ცოლის პასუხს: „ძმა, როგორც გამიგონია, ძმას უნდა სჭერდეს მხარსაო, სულთა-მხუთავთა ძმობასა სჯობს კბილით კენეტდე ქვასაო,“ — სიმართლე აკლია, მაგრამ სიმართლეა ისიც, რომ ქართველი ერის გადარჩენა მრავალი ეროვნებისა და სხვადასხვა სჯულის მატარებელი მტრებისაგან, ნამდვილი სასწაულია, კაცთმოყვარეობის შენარჩუნების გამო ღმრთისგან მისთვის ბოძებული. თუმცა იმაზეც უნდა დაფიქრდეთ, ეს თვისება დოჟლაპიობაში არ გადაგვეზარდოს და გვახსოვდეს, რომ სარწმუნოებასა და მამულს დაცვა სჭირდება და იგი ღმრთისთვის სათნო საქმეა. ჩვენ ხომ მისგან შურისძიება გვეკრძალება და არა დაცვა. თუ უსამართლო დამოკიდებულებაზე ხანდახან მაინც ამოვიღეთ ხმა, პასუხის გაცემას მიუჩვენებელი, თავის დაცვას დანაშაულად გვითვლიან და იმ ერს, რომლის პოეტიც ღმერთს ევედრება: „ბალახი ვიყო სათიბი, არა მწადიან ცელობა; ცხვრადვე მამყოფა ისევა, ოღონდ ამშორდეს მგელობა“, — ჰუმანიზმისა და ლიბერალიზმის ნაკლებობას გვიკვირებენ. დაე, უკეთესად შეისწავლონ თავიანთი ისტორია და საკუთარ სულშიც უფრო ღრმად ჩაიხედონ.

ამ მცირე წერილის ბოლოს ისევ ვაჟა-ფშაველას სტრიქონებს მოვიხმობ:

„ვერ მივცემ მტერსა მამულსა

საჯიჯგნად, დასაზიანად...

ნუ გვეონებათ, დავლაჩრდი,

ჯერ ისევა ვარ ფხიანად“.